

W TROSCE O CZYSTE POWIETRZE

Poradnik
zaangażowanego
obywatela

Frank Bold

Polska należy do krajów **o najbardziej zanieczyszczono powietrzu w Europie**

Każdego roku 45 000 Polaków umiera przedwcześnie na skutek zanieczyszczenia powietrza.

Niepozorna mgła nad Krakowem to w rzeczywistości trujący smog. Każdej zimy mieszkańcy tego miasta wdychają ogromne ilości toksycznych pyłów i rakotwórczego benzo(a)pirenu.

Polskie miasta są w czołówce najbardziej zanieczyszczonych w Europie. Dopuszczalne poziomy szkodliwych substancji w powietrzu są w niektórych przekraczane przez połowę dni w roku!

Dawka toksycznego benzo(a)pirenu, którą wdychają każdego roku mieszkańcy najbardziej zanieczyszczonych miast, odpowiada wypaleniu 3 000 papierosów.

Do powietrza dostają się substancje **rakotwórcze i mutagenne**.

Oddychanie powietrzem zanieczyszczonym związkami siarki, pyłami, benzo(a)pirenem i innymi szkodliwymi substancjami powoduje śmiertelne choroby:

- raka płuc
- przewlekłą obturacyjną chorobę płuc
- astmę

**Nie chcesz by powietrze truło Ciebie i Twoich najbliższych?
Zacznij działać!**

Dlaczego powietrze jest zanieczyszczone?

Prawie 90% energii elektrycznej produkuje się w Polsce w elektrowniach węglowych¹. Wiele z nich opalanych jest węglem brunatnym, który produkuje jeszcze więcej zanieczyszczeń!

Cały świat odchodzi od węgla i wybiera odnawialne źródła energii. W Polsce kolejne rządy stawiają na węgiel, chociaż jest to coraz bardziej nieopłacalne.

Szacuje się, że prawie 70% domów jednorodzinnych w naszym kraju ogrzewanych jest węglem. Tymczasem nie obowiązują żadne standardy jakości węgla ani wymogi techniczne dla kotłów

grzewczych. W Polsce pali się **mułem i miałem węglowym**, które w innych krajach uznaje się za **odpady!**

Nadal powszechne jest spalanie śmieci.

W wielkich miastach nasila się ruch samochodowy. **Kierowcy bezkarnie usuwają filtry DPF** z samochodów z silnikiem Diesla, przez co **nawet nowe auta emitują ogromne ilości toksycznych pyłów.**

Władze publiczne mogłyby temu przeciwdziałać, ale zasłaniają się **kosztami. Czy pieniądze są ważniejsze niż nasze zdrowie i życie?**

¹ Dokładne dane dotyczące udziału poszczególnych grup wytwórczych w produkcji energii elektrycznej dostępne są na stronie http://www.pse.pl/index.php?modul=8&id_rap=213.

Elektrownia Bełchatów jest jedną z największych elektrowni węglowych na świecie. Mimo zastosowania nowoczesnych rozwiązań technicznych emituje ona ogromne ilości gazów cieplarnianych oraz szkodliwych substancji – dwutlenku siarki, tlenków azotu i pyłów.

Co mówi prawo?

Obowiązek poprawy jakości powietrza nakłada na Polskę unijna dyrektywa w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy. Do dnia dzisiejszego nie jest on realizowany.

Aby walczyć z zanieczyszczeniem powietrza **Polskę podzielono na 46 stref** – obejmują one województwa, duże miasta i aglomeracje. **W każdej strefie prowadzone są pomiary jakości powietrza.**

Obowiązujące w Polsce standardy jakości powietrza są regularnie przekraczane we wszystkich strefach. Najgorsza sytuacja panuje na Śląsku i w Małopolsce, ze względu na dużą gęstość zaludnienia, nagromadzenie dużych miast i zakładów

przemysłowych oraz niekorzystne ukształtowanie terenu.

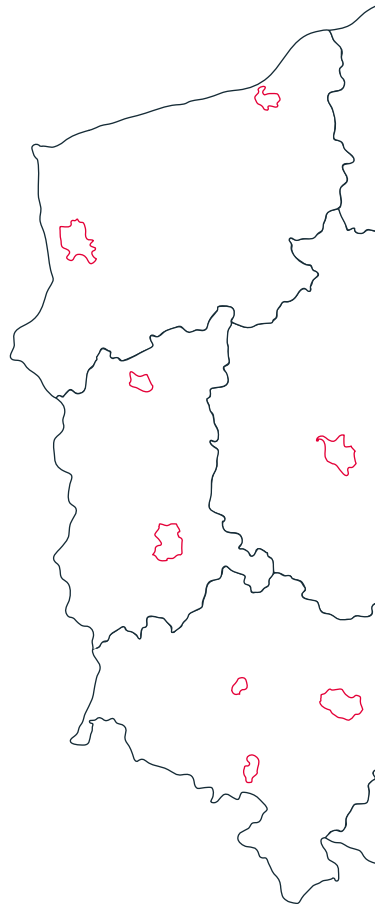
Dopuszczalne **dzienne stężenie pyłu PM10** w powietrzu wynosi na terenie całej Unii Europejskiej **50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$** . Tymczasem w miesiącach zimowych w centrum Krakowa stężenie to jest często **czterokrotnie wyższe**. Obowiązująca norma przekraczana jest w stolicy Małopolski od września do kwietnia każdego roku. Docelowy, uważany za bezpieczny dla ludzi poziom stężenia **rakotwórczego benzo(a)pirenu** to **1 ng/m^3** w skali roku. Tymczasem w lutym 2015 roku średnie stężenie tej substancji w Krakowie (poza centrum miasta) było 20 razy wyższe! Nie lepiej jest na Śląsku – średnioroczne stężenie

benzo(a)pirenu w Rybniku w 2014 r. było **dziesięciokrotnie wyższe** od przyjętej normy².

Dla wszystkich stref sejmiki województw uchwaliły **programy ochrony powietrza** wraz z **planami działań krótko-terminowych**. Programy powinny w krótkim czasie doprowadzić do poprawy jakości powietrza. Plany działań krótko-terminowych zawierają działania doraźne, które należy podejmować w chwili nagłego przekroczenia norm.

Programy i plany nie działają, w najbardziej zanieczyszczonych strefach jakość powietrza poprawia się bardzo wolno albo wcale.

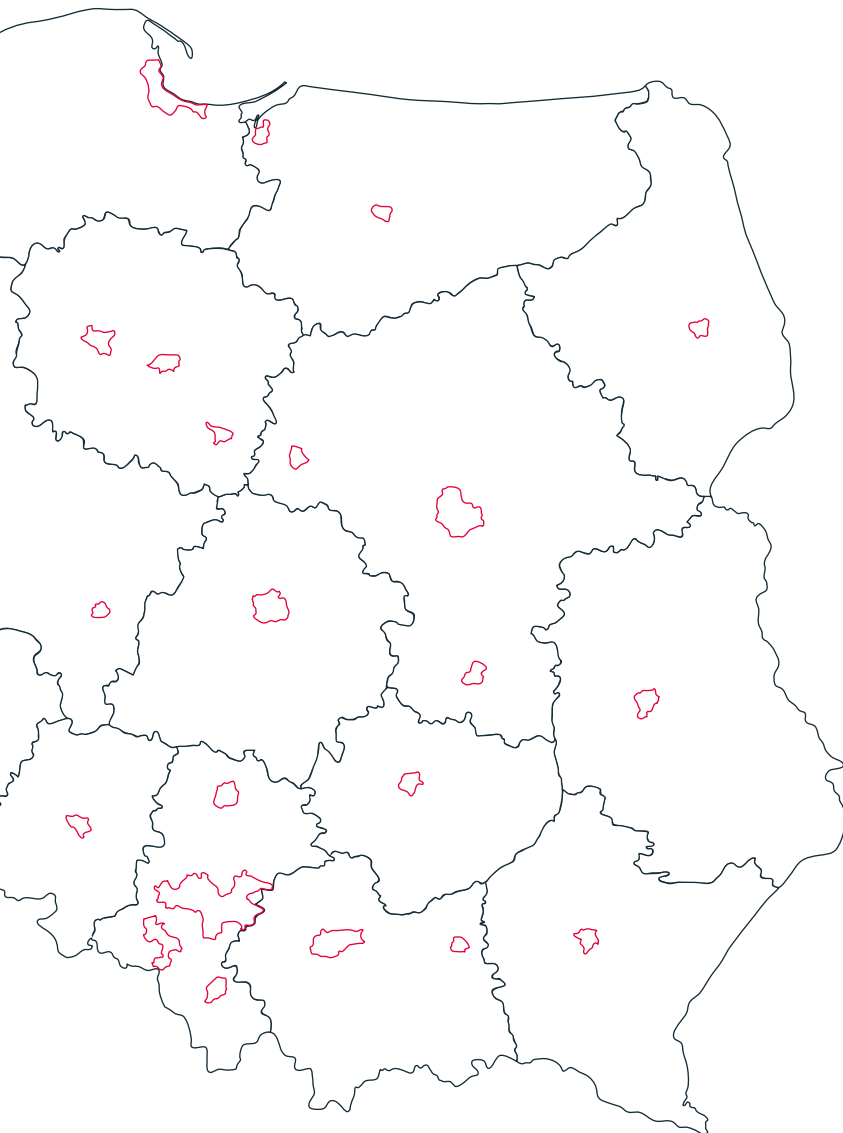
Być może już niedługo sejmiki województw zyskają prawo do wprowadzania na wyznaczonych obszarach **norm jakości węgla, norm technicznych dla pieców grzewczych, a nawet całkowitych zakazów spalania węgla**. Obecnie trwają prace nad nowelizacją ustawy Prawo ochrony środowiska, nazywaną „ustawą antysmogową”.

² Dane pochodzą ze stron internetowych prowadzonych przez Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska: <http://monitoring.krakow.pios.gov.pl/>, <http://monitoring.katowice.wios.gov.pl/>.

Strefy pomiaru jakości powietrza

Granice stref określa rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza. Strefami są województwa oraz wyodrębnione z nich miasta i aglomeracje.

Pomiary automatyczne

Poniższa tabela zawiera dane dotyczące zanieczyszczenia powietrza pyłem PM10 na terenie województwa śląskiego w lutym 2015 roku. Obowiązujące normy jakości powietrza przekraczane były przez większość dni w miesiącu na terenie całego województwa, a w skrajnych przypadkach wyniki pomiarów były nawet siedmiokrotnie wyższe od wartości dopuszczalnych!

Parametr: Pył zawieszony (PM10)
Raport miesięczny: luty, 2015

Stacja	Jednostka	Norma*								
			1	2	3	4	5	6	7	8
Bielsko-Biała, ul. Kossak-Szczuckiej 19	µg/m ³	50	75	67	22	55	80	37	45	22
Cieszyn, ul. Mickiewicza 13	µg/m ³	50	43	37	29	50	72	33	41	21
Częstochowa, Al. Armii Krajowej 3 (komunikacyjna)	µg/m ³	50	64	141	77	86	101	49	63	15
Częstochowa, ul. Baczyńskiego 2	µg/m ³	50	52	121	–	–	69	28	37	12
Dąbrowa Górnicza, ul. Tysiąclecia 25a	µg/m ³	50	69	136	57	59	73	41	53	19
Gliwice, ul. Mewy 34	µg/m ³	50	66	116	60	93	108	48	50	21
Katowice, ul. Kossutha 6	µg/m ³	50	44	111	47	78	90	–	–	27
Rybnik, ul. Borki 37a	µg/m ³	50	82	106	50	107	94	51	58	27
Sosnowiec, ul. Lubelska 51	µg/m ³	50	53	109	–	64	–	24	43	18
Tychy, ul. Tołstoja 1	µg/m ³	50	44	96	43	88	–	29	37	18
Ustroń, Sanatoryjna 7	µg/m ³	50	19	25	13	38	–	–	–	17
Wodzisław, Gałczyńskiego 1	µg/m ³	50	88	106	72	90	81	37	59	25
Zabrze, ul. Skłodowskiej-Curie 34	µg/m ³	50	99	141	82	85	108	43	–	14
Złoty Potok, leśniczówka Kamienna Góra	µg/m ³	50	42	76	49	33	45	26	34	11
Żywiec, ul. Kopernika 83a	µg/m ³	50	89	90	71	108	52	22	58	33
Żywiec, ul. Słowackiego 2	µg/m ³	50	–	–	–	–	–	–	–	–

* Norma podana zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu

Źródło: <http://monitoring.katowice.wios.gov.pl/>

Legenda

- Nie przekracza 50% normy lub brak normy
- Przekracza 50% normy
- Przekracza 75% normy
- Przekracza 100% normy

Dzień

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
28	44	48	60	38	111	95	51	96	84	110	46	20	54	58	48	54	69	87	75
21	39	45	50	21	26	61	63	88	54	59	44	30	41	55	49	56	52	95	76
28	35	36	52	95	178	172	50	76	76	91	77	92	89	87	65	72	44	82	123
16	27	22	35	83	94	111	21	39	49	68	56	76	65	60	36	55	27	50	89
28	26	41	68	93	125	133	28	50	106	94	75	65	65	65	42	49	30	51	99
24	37	53	65	90	166	357	57	97	89	100	72	186	133	90	50	62	58	116	100
37	50	49	52	68	139	196	38	83	86	75	67	76	93	71	51	53	46	71	108
30	83	-	54	100	294	192	39	152	84	76	66	215	170	71	54	57	74	121	132
26	26	-	56	80	93	78	22	43	76	69	59	54	52	57	36	40	29	46	79
20	30	41	69	114	136	129	32	55	53	55	54	99	89	63	32	45	48	54	76
17	30	36	27	15	15	35	64	58	26	42	19	21	40	43	26	93	29	55	58
35	38	-	72	95	159	118	37	115	139	99	73	98	103	74	53	57	63	103	123
25	26	49	81	108	222	213	36	144	107	104	77	107	109	77	56	49	56	133	115
16	-	21	40	52	58	53	20	22	50	64	46	41	43	62	33	46	22	31	50
32	56	59	55	84	98	122	73	92	94	123	73	39	108	67	104	63	68	84	97
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

stancji w powietrzu

Co możesz zrobić?

1

Zbieraj informacje!

Na stronach internetowych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) i Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Środowiska (WIOŚ) zamieszczane są aktualne informacje, w tym wyniki pomiarów jakości powietrza w strefach. Jeśli chcesz wiedzieć więcej, skieruj do WIOŚ wniosek o **udostępnienie informacji o środowisku i jego ochronie**. Organ ma obowiązek udzielić Ci informacji w ciągu miesiąca. Wzór takiego wniosku znajdziesz na stronie internetowej Fundacji Frank Bold.

2

Organizuj się!

Zbieraj przyjaciół i znajomych, zakładaj stowarzyszenia i nieformalne grupy. Kontaktuj się z lokalnymi mediami i samorządowcami. Niech władze zobaczą, że zależy wam na czystszyim powietrzu! Możesz włączyć się w działania **Polskiego Alarmu Smogowego** – koalicji organizacji walczących o poprawę jakości powietrza.

3

Informuj!

Wielu ludzi nadal nie wie, że oddycha trującym powietrzem. Organizuj akcje informacyjne, załóż profil na Facebooku, rozdawaj ulotki, napisz artykuł do lokalnej prasy.

4

Współpracuj!

Władze Twojej gminy i województwa mogą zrobić wiele dla poprawy jakości powietrza. Współpraca jest zawsze skuteczniejsza niż spory. Możesz kierować do organów administracji **skargi, wnioski i petycje**.

5

Interweniuje!

Jeżeli jesteś świadkiem **nielegalnego spalania odpadów** – natychmiast poinformuj Policję lub Straż Gminną (w miastach – Straż Miejską). Podczas spalania odpadów, takich jak plastikowe butelki, folie, opony, powstaje ogromna ilość szkodliwych substancji, w tym **rakotwórcze i mutagenne dioksyny**. Dym powstający przy spalaniu odpadów stanowi bezpośrednie zagrożenie dla Twojego życia. **Nalegaj** na władze Twojej gminy, aby zleciły Straży Gminnej przeprowadzanie **rutynowych kontroli palenisk**. Strażnicy mogą w celu kontroli paleniska wejść na każdą posesję, mają również prawo pobrać **próbki do badań laboratoryjnych**.

Jeżeli nie ma innego wyjścia, możesz dochodzić swoich praw przed sądem. Nie podejmuj decyzji pochopnie, pamiętaj, że spór sądowy to ostateczność.

Ten poradnik jest efektem pracy prawników Fundacji Frank Bold, którzy przeanalizowali dostępne środki prawne mogące posłużyć w walce o czystsze powietrze. Część proponowanych rozwiązań ma charakter **teoretyczny** i nie były one jeszcze stosowane. Obecnie prawnicy Fundacji przygotowują jeden z pierwszych w Polsce pozwów o zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych w związku z zanieczyszczeniem powietrza oraz skargę do sądu administracyjnego na program ochrony powietrza. **Jeżeli chcesz dowiedzieć się więcej o proponowanych tu rozwiązaniach, skontaktuj się z nami, udzielimy Ci odpowiedzi na każde pytanie.**

Nielegalne spalanie odpadów to w Polsce nadal poważny problem. Spalenie nawet niewielkiej ilości odpadów na wolnym powietrzu lub w nieprzystosowanej do tego instalacji wyzwala duże ilości toksycznych substancji, w tym rakotwórczych i mutagennych dioksyn. Jeżeli podejrzewasz, że Twój sąsiad spala odpady, natychmiast powiadom Policję lub Straż Gminną.

Petycje, wnioski i skargi

Jeśli oczekujesz jakichś działań od organu administracji, możesz skierować do niego **wniosek** lub **petycję**.

Petycje

Możliwość składania petycji przewiduje Konstytucja RP, ale dopiero we wrześniu 2015 r. weszła w życie ustawa o petycjach, która tę kwestię dokładnie reguluje. Prawo do składania petycji przysługuje **każdemu**, a jej przedmiotem może być **jakiegokolwiek żądanie** kierowane do organu władzy publicznej. Petycję możesz złożyć pisemnie (**listem**) lub w formie elektronicznej (**e-mailem**). Nie martw się, że prześlesz petycję do niewłaściwego organu. Zostanie ona przesłana do właściwego adresata

Jeżeli organ administracji nie realizuje swoich obowiązków, możesz wysłać **skargę** do organu nadrzędnego.

w ciągu 30 dni i zostaniesz o tym poinformowany. Pamiętaj, aby zamieścić w petycji swoje **dane adresowe** (lub dane podmiotu, który reprezentujesz) oraz **podpis**, **jeżeli wysyłasz ją na piśmie**. W przypadku e-maila **nie ma konieczności składania podpisu elektronicznego**. Organ ma obowiązek udzielić odpowiedzi na Twoją petycję w ciągu **3 miesięcy**. W wyjątkowych przypadkach termin ten może zostać przedłużony o kolejne 3 miesiące.

Skargi i wnioski

Prawo do składania **skarg i wniosków** gwarantuje Kodeks postępowania administracyjnego (art. 221 i następne). Podobnie jak w przypadku petycji, **może je składać każdy**.

Trudno przewidzieć w jaki sposób wnioski będą rozróżniane od petycji po wejściu w życie ustawy o petycjach. Część prawników wskazuje, że **wnioski powinny dotyczyć konkretnych spraw i zawierać propozycje ich rozwiązania. Nie przejmuj się jednak terminologią – organ nie odrzuci twojego pisma tylko dlatego, że źle je nazwiesz**. Termin na rozpatrzenie wniosku jest krótszy, niż petycji – wynosi **1 miesiąc**, a w szczególnych przypadkach **2 miesiące**.

Skargi na działalność organów władzy możesz kierować do **organów nadrzędnych**. Jeżeli źle zaadresujesz skargę i tak trafi ona do właściwego organu. **Skarga rozpatrzona zostanie w tym samym trybie co wniosek** – odpowiedź powinienś dostać w ciągu miesiąca, a najdalej 2 miesiące.

Pamiętaj – **petycje, skargi i wnioski nie są wiążące dla organów władzy**. Organy mają obowiązek na nie odpowiedzieć, ale nie muszą ich uwzględnić. Od otrzymanej odpowiedzi nie możesz się odwołać, ani jej zaskarżyć. **Możesz ją jednak wykorzystać do zdobycia informacji albo jako element kampanii informacyjnej**.

- Jeżeli program ochrony powietrza w Twojej strefie jest nieskuteczny, możesz skierować do sejmiku Twojego województwa **petycję** o zmianę programu lub **wniosek** zawierający konkretne rozwiązania, które Twoim zdaniem powinny zostać w nim uwzględnione.
- Jeżeli zakład przemysłowy w Twojej okolicy bardzo zanieczyszcza powietrze i podejrzewasz, że może przekraczać obowiązujące normy, skieruj **wniosek do Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska**, który może przeprowadzić kontrolę i nałożyć wysoką karę.
- Jeżeli podejrzewasz, że w Twoim otoczeniu wiele osób nielegalnie spala śmieci, złóż **wniosek do wójta** (burmistrza lub prezydenta miasta), aby zlecił Straży Gminnej przeprowadzenie rutynowych kontroli palenisk.
- Jeżeli władze Twojej gminy nie realizują postanowień programu ochrony powietrza, napisz **skargę do Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska**, który sprawuje nadzór nad uchwalaniem i wykonywaniem programów i może nakładać bardzo wysokie kary.

Walka o czyste powietrze przed sądem

Sądowe dochodzenie praw w związku ze złą jakością powietrza to w Polsce **rzadkość**. Dotychczas toczyło się niewiele takich spraw, dlatego każde postępowanie będzie miało charakter **precedensowy**.

Jeżeli zdecydujesz się na spór sądowy, szukaj sprzymierzeńców wśród innych zaangażowanych obywateli oraz u organizacji pozarządowych. Fundacja Frank Bold pomoże Ci w kwestiach prawnych.

Skontaktuj się z nami, aby otrzymać **bezpłatną poradę prawną lub ustalić szczegóły bliższej współpracy**.

Możesz dochodzić swoich praw przed **sądem cywilnym** lub sądem administracyjnym. Różnice między dwoma typami postępowań są znaczne, dlatego przed podjęciem decyzji poważnie zastanów się, co chcesz osiągnąć.

Postępowanie cywilne

Postępowanie sądowoadministracyjne

ZALETY

- ⊕ możliwość wykazania szkody na wiele sposobów
- ⊕ możliwość dochodzenia znacznej kwoty pieniężnej tytułem odszkodowania lub zadośćuczynienia
- ⊕ źródło nacisku na władze publiczne

- ⊕ daje bezpośredni wpływ na stan prawny
- ⊕ stosunkowo niskie koszty postępowania
- ⊕ szybszy przebieg postępowania

WADY

- ⊖ wysokie koszty postępowania
- ⊖ ryzyko przegrania sprawy
- ⊖ trudność z wykazaniem istnienia związku przyczynowego pomiędzy działaniem organów władzy a szkodą
- ⊖ postępowanie może trwać wiele lat

- ⊖ brak orzecznictwa w podobnych sprawach
- ⊖ konieczność powoływania się na przepisy prawa UE i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE
- ⊖ nawet korzystny wyrok może nie przynieść realnej zmiany stanu prawnego

Postępowanie cywilne

Składając **pozew** do **sądu** możesz domagać się zaprzestania określonych działań, podjęcia nakazanych prawem czynności oraz **naprawienia szkody**. **Naprawienie szkody** polega na **przywróceniu stanu poprzedniego** lub **zapłacie sumy pieniężnej**.

Dochodzenie roszczeń od państwa lub samorządu może **pośrednio** wpłynąć na ich działania. Jedna wygrana sprawa pociągnie za sobą **lawinę podobnych pozwów**, które zmuszą władzę do zmiany polityki.

Postępowanie cywilne wiąże się z **kosztami** – składając pozew musisz uiścić na rachunek sądu **opłatę w wysokości 5% wartości przedmiotu sporu** (najczęściej jest to kwota, której zapłaty się domagasz). Zwykle konieczne będzie powołanie

biegłych sądowych, w związku z czym będziesz zobowiązany do wpłacenia **zaliczki** (od kilkuset do kilku tysięcy złotych, zależnie od kosztów sporządzenia opinii przez biegłego). Jeżeli przegrasz sprawę, będziesz musiał opłacić **koszty procesu i dodatkowo koszty zastępstwa procesowego pozwanego** (są one uzależnione od wartości przedmiotu sporu).

Jeżeli nie masz środków na pokrycie kosztów postępowania, możesz złożyć **wniosek o zwolnienie** od obowiązku ich ponoszenia. Pamiętaj jednak, że **zwolnienie nie uchroni Cię przed kosztami, jeżeli przegrasz sprawę**.

Powództwo cywilne możesz wytoczyć przeciwko Skarbowi Państwa, jednostce samorządu terytorialnego, osobie fizycznej lub prawnej. O wyborze pozwanego

Szacuje się, że zanieczyszczenie powietrza w Polsce powoduje 45 000 przedwczesnych zgonów rocznie. Smog przyczynia się do powstania i pogłębienia wielu chorób, takich jak astma, przewlekła obturacyjna choroba płuc, a nawet rak płuc. Jeżeli smog doprowadził do pogorszenia Twojego zdrowia, możesz domagać się zapłaty zadośćuczynienia.

decyduje charakter Twojego roszczenia. Przed sądem cywilnym możesz dochodzić:

od Skarbu Państwa i jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiatu, województwa):

- zadośćuczynienia i odszkodowania za uszczerbek na zdrowiu;
- zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych;
- odszkodowania za szkodę w mieniu.

Od prowadzącego zakład przemysłowy w Twoim sąsiedztwie:

- zaprzestania tzw. immisji, odszkodowania i zadośćuczynienia.

Pozywając Skarb Państwa należy wskazać tzw. **statio fisci** – organ, z którego działaniem wiąże się sprawa. W odniesieniu do złej jakości powietrza organem właściwym wydaje się być Minister Środowiska. Nie przejmuj się, jeżeli źle wskażesz *statio fisci*, sąd i tak ustali właściwy organ we własnym zakresie.

Pozew należy skierować do właściwego sądu rejonowego lub okręgowego, w zależności od **wartości przedmiotu sporu** (kwoty, jakiej dochodzisz od pozwanego). W razie wątpliwości skonsultuj się z prawnikiem.

Zadośćuczynienie i odszkodowanie za uszczerbek na zdrowiu

Szkodliwy wpływ smogu na ludzkie zdrowie jest powszechnie znany, a chorobotwórczego działania substancji takich jak pyły, dwutlenek siarki, benzo(a)piren czy metale ciężkie nikt już nie kwestionuje. Niestety, aby skutecznie dochodzić roszczeń z tytułu uszczerbku na zdrowiu, **należy powiązać konkretny uszczerbek (chorobę) z przyczyną (zanieczyszczeniem powietrza).**

W związku z tym, że większość schorzeń układu oddechowego ma zróżnicowane podłoże, **trudno jest wykazać bezpośredni związek między złą jakością powietrza, a zachorowaniem.** Przykładowo, wpływ na zachorowanie na raka płuc mogą mieć czynniki genetyczne, palenie papierosów (również bierne!), czy kontakt ze szkodliwymi substancjami w pracy. Podobnie jest z innymi schorzeniami, które uważa się za powiązane z zanieczyszczeniem powietrza, takimi jak astma i przewlekła obturacyjna choroba płuc.

Zamiast dowodzić, że zachorowanie jest efektem złej jakości powietrza, łatwiej **wykazać, że cykliczne pogorszenia jakości powietrza (zwykle w okresie zimowym) powodują pogorszenie objawów chorobowych,** np. częstsze ataki astmy, duszności. W tym celu należy przedstawić kompletną dokumentację medyczną z leczenia we właściwej poradni lekarskiej.

W obu przypadkach niezbędne będzie **powołanie biegłego,** którego opinia może przesądzić o wyniku sprawy.

Oprócz uszczerbku na zdrowiu fizycznym nie można wykluczyć **uszczerbku na zdrowiu psychicznym.** Możesz domagać się zadośćuczynienia, jeżeli zanieczyszczenie powietrza wywołuje u Ciebie **nasilone lęki** lub inne objawy psychiczne, które wymagają specjalistycznej terapii. Tutaj kluczowa będzie **opinia biegłego sądowego. Nie udawaj zaburzeń psychicznych, biegły z łatwością to wychwyci!**

Dochodząc roszczeń z tytułu uszczerbku na zdrowiu można domagać się **zadośćuczynienia** (na powetowanie **krzywdy** związanej z bólem, pogorszeniem komfortu życia), **odszkodowania** (na pokrycie strat materialnych – kosztów związanych z leczeniem, dojazdami do placówek medycznych, opieką) oraz **renty** (w przypadku utraty zdolności do pracy albo zwiększenia potrzeb, np. konieczności stałego ponoszenia kosztów leczenia i opieki). Zadośćuczynienia zasądzone za uszczerbek na zdrowiu są zwykle **znacznie wyższe** od przyznawanych za naruszenie innych dóbr osobistych niż zdrowie.

W pozwie można również podkreślać, że samo **narażenie zdrowia,** skutkujące uzasadnionym o nie lękiem, stanowi o jego naruszeniu. Tak wypowiedział się

Sąd Najwyższy w wyroku z 9 maja 2007 r., sygn. II CSK 42/07: *naruszenie bezpieczeństwa zdrowotnego, pociągające za sobą lęk o stan zdrowia, w istocie stanowi więc zagrożenie dobra osobistego – zdrowia.*

Pozew możesz skierować przeciwko **Skarbowi Państwa**, ponieważ prawo unijne nakłada na państwa członkowskie obowiązek przestrzegania norm jakości powietrza, które w Polsce są nieustannie przekraczane.

Możesz również wystąpić z powództwem przeciwko **jednostce samorządu terytorialnego**, w szczególności przeciwko województwu. To władze województwa mają obowiązek uchylać skuteczne programy jakości powietrza. **Wykazanie odpowiedzialności Skarbu Państwa jest jednak łatwiejsze, dlatego Fundacja Frank Bold poleca pierwsze z opisanych rozwiązań.**

Dochodzenie roszczeń z tytułu uszczerbku na zdrowiu

Podstawa prawna: art. 444 i 445 Kodeksu cywilnego

ZALETY: możliwość dochodzenia zarówno zadośćuczynienia, jak i odszkodowania oraz renty; potencjalnie wysoka kwota do wygrania, sprawa stosunkowo mało skomplikowana od strony prawnej.

WADY: trudność w udowodnieniu bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy złą jakością powietrza a powstaniem szkody; wyrok sądu w dużym stopniu uzależniony od opinii biegłego; wąskie grono osób, którym przysługuje takie roszczenie.

Zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych

Dobra osobiste są niezbywalne, przysługują każdemu człowiekowi (a niektóre również osobom prawnym) i podlegają ochronie prawnej. Wraz ze zmianą stosunków ekonomicznych, społecznych, obyczajowych mogą powstawać nowe, wcześniej nieuznawane dobra osobiste.

Nie tylko prawo unijne, ale także polska Konstytucja wymienia ochronę środowiska jako jedno z podstawowych zadań państwa. Wydaje się zatem, że **prawo do życia w czystym środowisku powinno być uznawane za podlegające ochronie dobro osobiste każdego obywatela.**

Niestety sądy polskie i międzynarodowe stale się temu sprzeciwiają. Naszym obowiązkiem jest nieustannie podkreślanie, że to prawo istnieje, że jest ono dobrem osobistym każdego człowieka i zasługuje na ochronę prawną. Orzecznictwo sądów ewoluuje i prędzej czy później zmieni się również w tym zakresie.

Występując z powództwem do sądu należy podkreślić, że życie w czystym środowisku stanowi dobro osobiste, ale nie można opierać całego pozwu wyłącznie na tym argumentcie. Zanieczyszczenie powietrza narusza również inne dobra osobiste, których istnienia nikt obecnie nie kwestionuje.

Powszechnie uznanym **dobrem osobistym jest prawo do ochrony życia prywatnego, osobistego, rodzinnego, domu, swobodnego poruszania się.** Zostało ono wprost zapisane w **art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.** Europejski Trybunał Praw Człowieka niejednokrotnie podkreślał, że **znaczne zanieczyszczenie powietrza może naruszać prawo do prywatności.** Zanieczyszczenie powietrza ogranicza możliwość **swobodnego korzystania z mieszkania, swobodnego poruszania się,** wpływa na sposób spędzania czasu, życie osobiste i rodzinne.

Pozew o zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych można skierować przeciwko Skarbowi Państwa lub jednostce samorządu terytorialnego. Jego poprawne napisanie nie będzie łatwe – **zwróć się o pomoc do Fundacji Frank Bold lub poszukaj doświadczonego prawnika,** który nie obawia się podjąć nietypowej sprawy.

Szczególnie narażone na szkodliwy wpływ smogu są dzieci i kobiety w ciąży. Walka o radykalną poprawę jakości powietrza w Polsce to nasz obowiązek wobec najmłodszych i przyszłych pokoleń.

Dochodzenie roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych

Podstawa prawna: art. 448 Kodeksu cywilnego

ZALETY: łatwiej wykazać związek przyczynowy pomiędzy złą jakością powietrza a szkodą; powołanie biegłego nie jest konieczne; szersze grono osób mogących wystąpić z takim roszczeniem.

WADY: sprawa skomplikowana od strony prawnej – niezbędna argumentacja prawnicza z powołaniem się na przepisy prawa krajowego, unijnego i międzynarodowego oraz orzecznictwo krajowych, unijnych i międzynarodowych sądów; zmienny katalog dóbr osobistych.

Odszkodowanie za szkodę w mieniu

Zanieczyszczenie powietrza może powodować szkody materialne, takie jak **zanieczyszczenie elewacji budynku, uszkodzenie zabytków, obumieranie roślin**.

Dochodząc odszkodowania należy wyraźnie rozgraniczyć szkodę powstałą na skutek złej jakości powietrza od tej, która wynika ze zwykłego zużycia rzeczy lub czynników losowych. Stopniowe zabrudzenie i pogorszenie elewacji budynku jest zjawiskiem naturalnym, ale zanieczyszczone powietrze może ten proces znacząco przyspieszyć. To przyspieszenie, z którego wynika konieczność częstszych napraw, stanowi o rozmiarze szkody.

Aby udowodnić związek przyczynowy pomiędzy zanieczyszczeniem powietrza a uszkodzeniem elewacji, **konieczne będzie powołanie biegłego**, który pobierze próbki i podda je odpowiednim badaniom laboratoryjnym. **Koszt takiej opinii może stanowić znaczące obciążenie finansowe w razie przegrania sprawy**. W przypadku roślin niezbędne jest wykazanie, że ich obumieranie jest następstwem zanieczyszczenia powietrza, a nie innych czynników. W tym celu także konieczne będzie uzyskanie opinii biegłego.

Dla **wyliczenia rozmiarów szkody** również niezbędny będzie udział biegłego, który sporządzi wycenę.

Przed skierowaniem sprawy na drogę sądową, możesz uzyskać **prywatną opinię specjalisty**, który potwierdzi zasadność Twoich roszczeń. W postępowaniu przed sądem nie zastąpi ona opinii biegłego, ale pozwoli zmniejszyć ryzyko przegranej i pomoże sformułować argumentację pozwu.

Dochodzenie roszczeń przez prywatnych właścicieli budynków, jak również przez osoby prawne, w szczególności spółdzielnie mieszkaniowe, może wpłynąć na zmianę polityki państwa w odniesieniu do problemu złej jakości powietrza.

Podobnie jak w poprzednich przypadkach, tutaj również pozwanym może być Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego. Naszym zdaniem łatwiej jest wykazać odpowiedzialność Skarbu Państwa.

Pyły unoszące się w zanieczyszczonym powietrzu osiadają na elewacjach budynków. Efekty widzimy każdego dnia, w postaci nieestetycznych, czerniejących kamienic w wielu Polskich miastach. Ciągłe remonty są uciążliwe i bardzo kosztowne. Jeżeli ten problem dotyka Ciebie lub spółdzielni mieszkaniowej, której jesteś członkiem – zastanów się nad dochodzeniem roszczeń odszkodowawczych. Będziesz pionierem, jeszcze nikt tego w Polsce nie robił.

Dochodzenie odszkodowania za szkody w mieniu

Podstawa prawna: art. 417 k.c.

ZALETY: sprawa mało skomplikowana od strony prawnej; potencjalnie masowy charakter roszczeń jako instrument wpływu na politykę państwa; realna możliwość naprawienia poniesionej szkody.

WADY: sprawa trudna od strony dowodowej, konieczne powołanie nawet kilku biegłych; wysokie koszty postępowania w razie przegranej; sprawa precedensowa – wynik trudny do przewidzenia.

Powództwo w związku z immisjami

Immisje to działania właściciela nieruchomości, których skutki odczuwalne są gruncie sąsiednim, np. zadymianie. Nie wszystkie immisje są zakazane, a tylko takie, które są nadmierne. Jeżeli więc zanieczyszczenie pochodzi z **konkretnego zakładu przemysłowego** w sąsiedztwie Twojego miejsca zamieszkania, a stopień zanieczyszczenia utrudnia Ci normalne funkcjonowanie, **możesz wystąpić z powództwem cywilnym przeciwko właścicielowi zakładu.**

Aby takie powództwo miało szansę powodzenia, zanieczyszczenie musi być ponad „przeciętną miarę”. Przeciętną miarę ocenia się w oparciu o **społeczno-gospodarcze przeznaczenie obu nieruchomości** (zanieczyszczającej i zanieczyszczanej) i **stosunki miejscowe.** Jeżeli chodzi o ustalenie społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości, pomocny w tym zakresie będzie na pewno miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który, jeśli obowiązuje na danym terenie, określa przeznaczenie nieruchomości (a jeśli go nie ma – studium kierunków i zagospodarowania

przestrzennego gminy). Natomiast stosunki miejscowe to kryterium odnoszące się do okolicy, w jakiej prowadzona jest działalność. **Ten sam poziom zadymiania może być oceniony odmiennie, jeśli zakład będzie położony w obszarze przemysłowym, a inaczej, gdy w sposób nieprzemysłany ulokowano go np. w dzielnicy domów jednorodzinnych.**

Co ważne, fakt, że właściciel zakładu dysponuje wszystkimi niezbędnymi zezwoleniami, nie przekreśla szansy na wygraną sprawę. Potwierdza to orzecznictwo sądów powszechnych (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt II CSK 169/08).

Odpowiednie sformułowanie pozwu umożliwi ci nie tylko **zmuszenie właściciela do zaniechania nadmiernych emisji, czy założenia odpowiedniego filtra,** przez co staną się one mniej uciążliwe, ale w zależności od okoliczności – także **dochodzenie odszkodowania** za szkody (np. spadek wartości Twojej nieruchomości), czy **zadośćuczynienia** za naruszenie Twoich dóbr osobistych.

Powództwo o zaprzestanie immisji można wytoczyć nie tylko przeciwko operatorowi zakładu przemysłowego, ale również przeciwko sąsiadowi. Spór sądowy z sąsiadem może być przykrym doświadczeniem, ale niejednokrotnie jest to jedyna droga obrony swoich praw.

Dochodzenie roszczeń w związku z immisjami

Podstawa prawna: zależna od charakteru roszczeń.

Zakaz nadmiernych immisji wynika z art. 144 kodeksu cywilnego.

ZALETY: największe szanse wygrania sprawy; możesz wywalczyć nie tylko sumę pieniężną, ale również osiągnąć rzeczywistą poprawę jakości powietrza w Twoim otoczeniu.

WADY: narażasz się na lokalny konflikt.

Postępowanie sądowo- administracyjne

Wszczęcie postępowania cywilnego może pośrednio wpływać na politykę państwa i jego organów. Zupełnie inny charakter ma **postępowanie przed sądem administracyjnym**, którego celem jest **rozstrzygnięcie sporu o zgodność z prawem działania lub zaniechania organu władzy publicznej**. Skierowanie skargi do sądu administracyjnego ma **bezpośredni wpływ na działanie organów władzy publicznej**.

Za pomocą **skargi do sądu administracyjnego** można **zakwestionować treść programu ochrony powietrza** lub **bezczywność władz wojewódzkich** w zakresie poprawy jakości powietrza.

Skarga na program ochrony powietrza

Niestety bardzo trudno złożyć skuteczną skargę na program ochrony powietrza. Wymaga to wskazania **konkretnych przepisów programu**, które **naruszają interes prawny lub uprawnienia skarżącego**, a więc naruszają przysługujące mu prawa (np. prawo własności, ale również prawo do zdrowia).

Celem zaskarżenia programu jest wykazanie, że przewidziane w nim rozwiązania są nieskuteczne i nie zapewniają poprawy jakości powietrza. Bardzo trudno jest wymienić **konkretny przepis**, który narusza interes prawny skarżącego, ponieważ to **naruszenie wynika z braku innych, lepszych przepisów**.

Zaskarżając program ochrony powietrza nie opieraj się wyłącznie na prawie polskim, koniecznie powołuj się na przepisy unijne i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE. Trybunał stoi na stanowisku, że treść programu ochrony powietrza, podlega kontroli sądowej również pod kątem jego skuteczności. W skardze na program wnioskuje, aby sąd skierował tzw. **pytanie prejudycjalne** do Trybunału Sprawiedliwości UE.

Skarga na bezczynność Sejmiku Województwa

Innym rozwiązaniem, które możesz zastosować jest **skarga na bezczynność organu samorządu województwa**. Skarga taka dotyczy co do zasady przypadków, w których organ zupełnie **nie wykonuje czynności nakazanych prawem**. Przyjmuje się, że dotyczy to również **niewydania aktu prawa miejscowego**, do którego wydania organ był zobowiązany.

Brak programów ochrony powietrza lub planów działań krótkoterminowych był podstawą wielu skarg w krajach UE, jednakże w Polsce taka sytuacja obecnie nie

występuje. Programy ochrony powietrza wraz z planami działań krótkoterminowych zostały uchwalone dla każdej ze stref, problemem jest ich nieskuteczność.

Możesz argumentować, że **bezczynność sejmiku województwa polega na niewprowadzeniu do programu rozwiązań skutecznych**, które **w krótkim czasie przyniosą poprawę jakości powietrza**. Znacznym ułatwieniem jest **brak obowiązku wskazania konkretnych przepisów**, które naruszają interes prawny skarżącego. Również w tym przypadku warto powołać

się na orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE i nalegać, aby sąd wystąpił z pytaniem prejudycjalnym.

Niestety może się okazać, że nawet wygrana sprawa nie przyniesie realnej zmiany. Specjaliści podkreślają, że sąd nie może nakazać sejmikowi województwa wydania lub zmiany programu ochrony powietrza, ponieważ godziłoby to w zasadę podziału władzy. **Korzystny wyrok sądu może być jednak potężnym narzędziem w kampanii**

prowadzonej na rzecz poprawy jakości powietrza.

Jeżeli zdecydujesz się wystąpić ze skargą do sądu administracyjnego, **nie rób tego sam**. Koniecznie korzystaj z pomocy doświadczonego prawnika – administratywisty. Taka skarga będzie jedną z pierwszych w Polsce i tylko sporządzenie jej przez profesjonalistę daje szansę powodzenia.

Skarga do sądu administracyjnego

Podstawa prawna: art. 90 i 91 ustawy o samorządzie województwa

ZALETY: daje bezpośredni wpływ na stan prawny; stosunkowo niskie koszty postępowania.

WADY: sporządzenie skargi wymaga dużego doświadczenia i wiedzy

prawniczej; brak orzecznictwa w podobnych sprawach; konieczność powoływania się na wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE; nawet korzystny wyrok może nie przynieść realnej zmiany stanu prawnego.

Najważniejsze akty prawne

Aby uzyskać dostęp do aktualnej treści polskich aktów prawnych skorzystaj z wyszukiwarki Internetowego Systemu Aktów Prawnych: <http://isap.sejm.gov.pl/search.jsp> lub strony internetowej Dziennika Ustaw: <http://dziennikustaw.gov.pl/>.

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrza dla Europy (potocznie nazywana dyrektywą CAFE).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 ze zm.).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. 2012, poz. 1031).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza (Dz. U. 2012, poz. 1034).

 Frank Bold zmienia świat. Prawem.
Przyszłość to wolne społeczeństwo
i odpowiedzialne firmy.

Świadczymy pomoc prawną w sprawach dotyczących
ochrony środowiska, korupcji oraz nieprawidłowego
bądź niezgodnego z prawem postępowania władz.
Oferujemy bezpłatne poradniki i szablony.

Oferujemy bezpłatne porady prawne w sprawach
dotyczących interesu publicznego. W celu uzyskania
bliższych informacji, prosimy o kontakt:
poradniaprawna@frankbold.org.

www.frankbold.pl